

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

**USAID PROJECT FOR MEDIA
LEGAL REFORM AND
RESPONSIBLE MEDIA**

**ЦЕНТАР за
РАЗВОЈ на
МЕДИУМИ**

**МОНИТОРИНГ НА СПРОВЕДУВАЊЕТО НА
МЕДИУМСКОТО ЗАКОНОДАВСТВО, НА
МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ИНФОРМАТИЧКО
ОПШТЕСТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА,
НА СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА, НА АГЕНЦИЈАТА ЗА АУДИО
И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ
И НА МАКЕДОНСКАТА РАДИОТЕЛЕВИЗИЈА**

СКОПЈЕ, ОКТОМВРИ 2015

ПРОГРАМА НА УСАИД ЗА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА НЕЗАВИСНИТЕ МЕДИУМИ ВО МАКЕДОНИЈА,
ПРОЕКТ ЗА ОДГОВОРНИ МЕДИУМИ И ЗАКОНОДАВНИ РЕФОРМИ ВО МЕДИУМСКАТА СФЕРА

Оваа публикација/извештај е подготвен/а од стана на Центарот за развој на медиуми со великодушна поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за Меѓународен Развој (УСАИД). Мислењата изразени во оваа публикација му припаѓаат на Центарот за развој на медиуми и не ги изразуваат ставовите на Агенцијата на САД за Меѓународен Развој или на владата на Соединетите Американски Држави.

МОНИТОРИНГ НА СПРОВЕДУВАЊЕТО
НА МЕДИУМСКОТО ЗАКОНОДАВСТВО, НА
МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ИНФОРМАТИЧКО
ОПШТЕСТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА,
НА СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА, НА АГЕНЦИЈАТА ЗА АУДИО
И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ
И НА МАКЕДОНСКАТА РАДИОТЕЛЕВИЗИЈА

ТРЕТ КВАРТАЛЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА 2015

(ЈУЛИ – СЕПТЕМВРИ 2015)

ПОДГОТВИЛЕ:

ЕЛЕНА КОСТОВСКА

М-Р ВИКТОР ВАНГЕЛОВ

СКОПЈЕ, ОКТОМВРИ 2015

ВОВЕД

Центарот за развој на медиуми (ЦРМ), во периодот јули – септември 2015 година, следејќи ја примената на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ЗААМУ) и Законот за медиуми (ЗМ), ја набљудуваше работата на Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ) и работата на Македонската радиотелевизија (МРТ).

Примената на законите главно се анализира преку влијанието што законските одредби го имаат врз надлежните институции и медиумите. Во однос на набљудувањето на работата на АВМУ и на МРТ, во овој период, поблиску беше следен процесот на избор на дел од органите, начинот на работа, но и транспарентноста и отчетноста во нивната работа.

Како алатки за набљудување беа употребени: непосредното следење на седниците на АВМУ и на Собранието (оние кои се однесуваат на спроведувањето на медиумските закони), анализа на документите објавени на интернет страниците на институциите, правото на слободен пристап до информации од јавен карактер, како и непосредна комуникација со засегнатите страни.

ЦРМ овој мониторинг го спроведува во рамките на Програмата на УСАИД за зајакнување на независните медиуми во Македонија, Проект за одговорни медиуми и законодавни реформи во медиумската сфера

АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ (АВМУ)

Во периодот од 1-ви јули до 1-ви октомври 2015 година, Советот на АВМУ одржа само 8 седници на кои беа донесени 2 правилника и неколку подзаконски правни акти. Во истиот период, Советот ја усвои и Програмата за поттикнување медиумска писменост во Македонија¹ и го одржа третиот јавен состанок во 2015 година.²

И овој период на мониторинг помина без избор на заменик-директор на Агенцијата. Изборот на вториот човек на АВМУ беше прекинат односно одложен пред една година, во почетокот на октомври 2014 и досега, не само што не е преземена никаква активност во оваа насока, туку се уште не се познати ни причините заради одложувањето на изборот.

На 1-ви јули, Агенцијата се пресели и започна со работа во новото седиште, во палатата „Панко Брашнарор“, во центарот на Скопје.

НАМАЛЕНА АКТИВНОСТ НА СОВЕТОТ НА АГЕНЦИЈАТА

Како во претходниот³, така и во овој квартал, Советот на Агенцијата работеше со исклучително намалено темпо. Иако, причините за ова на прв поглед, се должат на селидбата во новите простории и на летните одмори,

1 http://www.avmu.mk/images/izbori2014/Programa_za_mediumska_pismenost_Usvoena_2.pdf

2 http://www.avmu.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=2427%3A2015-09-18-12-33-29&catid=171%3Anastani&Itemid=504&lang=mk

3 [http://mdc.org.mk/wp-content/uploads/2015/07/CRM_Izvestaj_Monitoring-na_AVMU-MIOA_MRT-Sobranie-i-mediumi_juli-2015.pdf\(crp.3-4\)](http://mdc.org.mk/wp-content/uploads/2015/07/CRM_Izvestaj_Monitoring-na_AVMU-MIOA_MRT-Sobranie-i-mediumi_juli-2015.pdf(crp.3-4))

сепак, останува отворено прашањето зошто Советот, оваа година, работи многу малку и е сведен само три седници месечно.

Доволно е само да се потсетиме дека Советот на Агенцијата, во 2013 и 2014 година одржа дури 65 односно 64 седници или во просек повеќе од една седница неделно, за разлика од годинава, кога тој просек е драстично намален.

Имајќи го предвид сето ова, се наметнува и прашањето дали членовите на Советот на АВМУ треба и натаму да земаат фиксен месечен надоместок како што е случајот сега или пак, тој надоместок треба да зависи од бројот на одржаните седници и обемот на завршената работа во текот на еден месец.

Во контекст на работата на АВМУ интересно е да се напомене и тоа дека, на 31-ви јули 2015, Агенцијата објави соопштение за јавноста⁴, со кое апелираше „да не биде вовлечувана во дневно-полициски збиднувања“. Едновременно, Агенцијата истакна дека таа е независно регулаторно тело и дека „ваквата нејзина позиција мора да биде почитувана“, како и тоа дека „никогаш не била, ниту е орган на извршната власт“. Останува нејасно зошто АВМУ, излезе со вакво соопштение, токму во средината на летото. Една од можните причини е новата политичка реалност односно Извештајот на Прибе и Договорот во Пржино (кој беше финализиран на 15 јули 2015), кои во еден сегмент се однесуваат и на актуелните состојби, процеси и потребата од

4 http://www.avmu.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=2341%3A2015-07-31-12-52-10&catid=88%3Asoopstenija-media&Itemid=313&lang=mk

итни длабински промени во медиумската сфера во Македонија.

Трет јавен состанок на Агенцијата – стручната служба активна

Агенцијата на третиот јавен состанок, одржан на 18-ти септември 2015, детално ги презентираше своите активности во овој квартален период. Презентираниот документ⁵ покажува дека наспроти неактивноста на Советот на Агенцијата, стручните служби во овој период биле многу активни и постапувале во согласност со Годишната програма на Агенцијата. Така, АВМУ, на радиодифузерите им изрекла дури 52 опомени, а доставила и 4 опомени со налог за исклучување на нерегистрирани програмски сервиси.

Сепак, она што треба да се има предвид е фактот дека улогата на Агенцијата како регулатор не може и не смее да се исцрпува само преку надзорот над радиодифузерите. Агенцијата мора да прерасне во вистинско независно регулаторно тело кое заедно со медиумите ќе се грижи за развојот на медиумската сфера во државата.

Дека радиодифузерите, на пример, не се до крај запознаени со Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, се покажа и на јавен состанок, кога се дискутираше за обврските на радиодифузерите за емитување на изворно создадена програма, кои произлегуваат од членот 92 од Законот. Посебен акцент беше ставен на тоа како се врши пресметката на процентите на емитување изворно создадена програма. Некои од радиодифузерите сметаат дека е потребно намалување на процентот бидејќи тешко можат да го постигнат. Исто така, се дискутираше и за ефектите од изворно создадената програма и за нејзината актуелност. Како што потенцираа радиодифузерите, оваа програма најчесто се произведува само затоа што е законска обврска и притоа таа најчесто е некавалитетна и неактуелна.

5 http://www.avmu.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=2427%3A2015-09-18-12-33-29&catid=171%3Anastani&Itemid=504&lang=mk

ПОСТАПКА ЗА УТВРДУВАЊЕ НЕДОЗВОЛЕНА МЕДИУМСКА КОНЦЕНТРАЦИЈА НА КАНАЛ 77

Една од законските надлежности на Агенцијата е и утврдување на постоење на недозволена медиумска концентрација кај радиодифузерите. Во согласност со оваа надлежност, Советот на Агенцијата, на седницата одржана на 30-ти јули, донесе Одлука за поведување постапка за утврдување на постоење недозволена медиумска концентрација кај ТРД Радио КАНАЛ 77 ДООЕЛ Штип⁶. На оваа седница беше образложено дека ТРД Радио КАНАЛ 77 ДООЕЛ Штип е основано од правно лице коешто ја врши дејноста 73.12 – Огласување преку медиуми, која согласно Националната класификација на дејности спаѓа во групата дејности „Реклама и пропаганда“ (во овој случај, Друштвото за трговија, услуги, маркетинг и информации ГБЦ КОМУНИКАЦИИ ДООЕЛ Штип) и дека ова според член 43 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги претставува основа за поведување постапка за утврдување на постоење на недозволена медиумска концентрација⁷. Агенцијата, на штипскиот радиодифузер му даде рок од 45 дена да ги достави сите потребни податоци и информации во врска со покренатата постапка.

За порталот Мкд.мк, претставниците од Канал 77, изјавија дека Агенцијата нема правна основа за поведување ваква иницијатива и дека сето тоа има политичка заднина. Оваа постапка, според Канал 77, е директно поврзана со барањето на ГБЦ КОМУНИКАЦИИ ДООЕЛ Штип, доставено до Агенцијата во јуни 2015, за распишување конкурс за доделување дозвола за национална телевизија: „Агенцијата се обидува да го усвои процесот и да купи време. Дојдовнишело влијае и големiot интерес на јровладиниите телевизији да останаат сами во етерот, во страв од вистин-

6 http://www.avmu.mk/images/24_Vesti_-_03-1000_04.09.15.pdf

7 http://www.avmu.mk/images/Zapisnik_od_24_sednica_na_Sovetot_na_AVMU.pdf

ска конкуренција на независна телевизија со вклучен странски инвеститор.”⁸

Во врска пак, со барањето на ГБЦ Комуникации ДООЕЛ за доделување дозвола за телевизиско емитување преку терестријален мултиплекс на државно ниво, Агенцијата, на седницата од 17 септември, даде одобрување за спроведување постапката за јавна набавка на услугата: изработка на студија (преку спроведено истражување на мислењето на публиката).⁹ Изработката на студија со која ќе се утврди оправданоста од јавен конкурс за нова дозвола е законска обврска на Агенцијата.

⁸ <http://www.mkd.mk/makedonija/politika/kanal-77-agencijata-se-obiduva-da-sprechi-otvoranje-na-nova-nacionalna>

⁹ http://www.avmu.mk/images/Zapisnik_od_29_sednica_na_Sovetot_na_AVMU.pdf

МАКЕДОНСКА РАДИОТЕЛЕВИЗИЈА (МРТ)

НЕТРАНСПАРЕНТЕН ЈАВЕН СЕРВИС

И во овој период на мониторинг, Македонската радиотелевизија продолжи да работи целосно нетранспарентно и неотчетно. Јавноста речиси и да нема информација за работата и одлуките на раководството на јавниот радиодифузен сервис. Центарот за развој на медиуми, на пример, и натаму е спречен да присуствува на седниците на Програмскиот совет бидејќи јавниот сервис досега не одговори на ниту едно од неколкуте барања на ЦРМ за присуство на седниците, но и затоа што, одржувањето на седниците никогаш не се најавува на интернет страницата на МРТ.

Друг пример за нетранспарентност на МРТ е и одлуката за прекинување на емитувањето на Сателитскиот канал. Јавниот сервис ниту ја најави, ниту пак, ја образложи својата одлука за укинување на овој канал чија програма сега луѓето од дијаспората ќе можат да ја следат исклучиво на интернет. За ваквото решение на МРТ, јавноста дозна од другите медиуми, а порталот Мкд.мк пренесе став од неименуван извор од МРТ, дека со оваа мерка ќе се заштедат 5 милиони евра.¹⁰

Оваа одлука на МРТ зачудува особено ако се има предвид фактот дека раководните лица во повеќе наврати, на повеќе јавни настани во изминатиов период, тврдеа дека финансиската состојба на јавниот сервис е добра и дека не се соочуваат со никакви финансиски проблеми. Еден од тие јавни настани беше дебатата одржана во просториите на Агенцијата за електронски комуникации АЕК), на 20-ти јули, во организација на

МИОА, насловена како „*Попиребни реформи во ЈРД-МРТ*“, на која учествуваа директорот на МРТ Марјан Цветковски, директорот на АВМУ, Зоран Трајчевски, тогашниот министер за информатичко општество и администрација, Иво Ивановски, претседателот на ЗНМ, Насер Селмани и претседателката на МАН, Слаѓана Димишковска. Министерот и директорот на МРТ особено ја потенцираа подобрената наплата на радиодифузната такса и во повеќе наврати споменуваа дека МРТ од финансиски аспект функционира добро, но дека со повеќе средства би можело да се реализира подобра програма. Во ниту еден момент не беше споменато дека Сателитскиот канал ќе биде затворен, иако е очигледно дека таа одлука веќе се „крчкала“.

НЕОПРАВДАНО ВИСОКИ НАДОМЕСТОЦИ ЗА НАДЗОРНИОТ ОДБОР

Во овој период беа донесени и измени на Статутот на МРТ. Измените се однесуваат на Надзорниот одбор, кој доби неколку нови обврски како на пример, да ја усвои консолидираната годишна сметка и да ги разгледува годишните и кварталните финансиски извештаи за работата на МРТ. Спорна промена е тоа што месечниот надоместок за членовите на Надзорниот одбор е зголемен на цела просечна плата, наместо третина од просечната плата, како што беше досега. Трикратното зголемување на месечниот надоместок е несоодветно за интензитетот на работата на ова тело и со самото тоа не постои оправдување за ваквата одлука на МРТ.

¹⁰ <http://www.mkd.mk/makedonija/politika/mrt-vekje-nema-da-se-emituva-preku-satelit-za-dijasporata-javniot-servis-kje-se>

ПРЕДЛОГ- ГОДИШЕН ФИНАНСИСКИ ПЛАН ЗА 2016

На 9-ти септември, на интернет страницата на МРТ беше објавен Предлог- годишниот финансиски план за 2016-та година, согласно Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги¹¹. Според овој документ, МРТ планира да оствари 860 милиони денари од наплата на радиодифузната такса односно само 66% од потребните приходи.

Од Буџетот на РМ се планирани 240 милиони денари (18,6% од предвидените приходи за 2016-та година), од МИОА се предвидени 30 милиони денари, додека од Министерството за култура за спроведување на Законот за поддршка на македонската музичка продукција се планирани 32 милиони денари. Или со други зборови, буџетските средства по различни основи се искачуваат на високи 302 милиони денари односно на 23,3% од вкупно планираните приходи на МРТ.

Останатите приходи се предвидуваат од продажбата на рекламен простор, но и од закупнини, судски одлуки и др. Планираниот буџет на МРТ за 2016 е помал во споредба со претходните години, а планираните приходи од радиодифузната такса се на исто ниво со планираните приходи за 2015-та, но се помали од 2014 и 2013 година. Во 2013-та реализираните приходи од радиодифузната такса беа дури 100 милиони денари повисоки од предвидената сума за 2016-та. Овие показатели укажуваат на трендот на намалување на наплатата на радиодифузна такса и зголемување на учеството на буџетските средства во финансирањето на МРТ што секако негативно влијае врз нејзината самостојност и независност.

ЕТИЧКИ КОДЕКС НА МРТ

На дебатата во АЕК, директорот на МРТ најави дека во тек е подготовка на етичкиот кодекс на јавниот сервис, дека за него ќе биде организирана јавна дебата и дека тој би требало да биде донесен во текот на есента.

Во меѓувреме, во јавноста немаше никакви информации, ниту пак каква било јавна дебата за идниот етички кодекс на МРТ. Единствено од соопштението¹² на ЗНМ кое им свој претставник во Програмскиот совет на МРТ, на 14 септември, граѓаните добија информација дека текстот на кодексот е готов и дека се подготвува негово скорешно усвојување. ЗНМ го критикуваше раководството на МРТ дека сака без јавна расправа и набрзина да донесе етички кодекс чиј текст дури ни членовите на Советот немаат доволно време детално да го анализираат. Предлог- текстот на етичкиот кодекс МРТ не го објави ниту на својата интернет страница. Ова само претставува уште еден пример за целосната нетранспарентност и затвореност на јавниот радиодифузен сервис. До затворањето на овој извештај, ниту ЦРМ, ниту пак јавноста добија информација дали и во која форма ќе биде донесен етичкиот кодекс на МРТ.

Инаку самиот текст на предлог- текстот на кодексот до кој дојде ЦРМ, не одговара на класичен етички кодекс, туку има повеќе елементи на кодекс на однесување. Документот содржи 85 членови и е поделен во повеќе поглавја: Општи одредби, Програма на МРТ, Работни обврски и однесување, Корупција и судир на интереси, Професионални стандарди и етички начела, Објавување информации на програмите на МРТ, Посебни одредби за работата и однесувањето на новинарите, Права, обврски, одговорности и односи меѓу новинарите и уредниците, Односот со државата, власта, политиката и економијата, Несреќи од вонредни случувања, криминал и судски постапки, Деца и општествени здруженија во програмите на МРТ, Други професионални стандарди и начела, Предизборна кампања, Реклами, Прикриени реклами, Етичка комисија и Влегување во сила на Етичкиот кодекс.

Во став 1 од членот 10 се вели: *„Работниците се обврзани сите свои барања, преговори или ставови најнапред да ги расчистат и решат внајре во МРТ, во рамките на својата*

11 ЗААМУ

12 <http://www.znm.org.mk/drupal-7.7/mk/node/916>

орѓанизациска единица и со телата на МРТ. Оти како работнички ќе ги исцрпи можностите во МРТ безусловно, дури тогаш може да се обрати до меродавните тела, институции и здруженија од полето на професијата.“ Содржината на овој член е проблематична затоа што, ги ограничува правата на вработените во МРТ. Дотолку повеќе, одредбата не е прецизна, бидејќи не е јасно какви ставови би требало вработените да расчистуваат внатре во МРТ. Исто така, не е дадена ни временска рамка во која тие работи би требало да се решат. Едноставно, ова е обид на МРТ уште повеќе да се затвори и да ги оневозможи своите вработени да алармираат за проблеми, или уште полошо дискриминација и мобинг, и да бараат решение надвор од организацијата.

Во став 2 од член 11, се вели дека „Работник на МРТ во своите јавни настани и дејствувања не смее да ги крши одредбите на овој Кодекс или на други акти на МРТ или пак, да им нанесе штета на интересите и угледот на МРТ“. Бидејќи кршење на одредбите на кодексот и на другите акти е јасно дефинирана одредба, се поставува прашањето, на кој друг начин би им се нанела штета на интересите и угледот на МРТ. Дали, на пример, ако некој вработен зборува јавно за извесни проблеми во МРТ, без притоа да ги крши актите на организацијата, го нарушува угледот на МРТ? Зошто угледот на МРТ би бил поважен од јавниот интерес? МРТ пред сè постои заради јавниот интерес и има обврска да работи во интерес на граѓаните кои ја финансираат и токму тоа треба да биде првенствена цел на МРТ, а не сопствениот углед и интереси. Став 3 од истиот член, пак, вели „За намерата и оштетата содржина на својот јавен настап, односно дејствување, работнички е должен најмалку еден ден однапред да го известат одговорниот уредник на програмскиот сервис и да се придржува на одредбите од претходниот став.“ Од ова произлегува дека дури и за јавен настап кој е од приватен карактер и нема врска со работното место, односно работењето во МРТ, вработениот е должен да го известат одговорниот уредник. Со ова се кршат правата на вработените кои има право

на приватен живот и други активности надвор од работното време. Не постои никаква оправданост да им се наметне ваква обврска на вработените во МРТ.

Што се однесува до одредбите за корупција и судир на интереси, став 4 од член 12 е исто така, недоволно прецизен. Пријава за сомнеж за корупција до надлежните државни тела направена со добра намера не може да има работно- правна последица односно не може да биде причина за отказ или прекин на договорот за работа, но може да има работно- правна последица ако неовластено се упатува до медиумите наместо до надлежните органи на МРТ, Државното обвинителство или полицијата. Нејасно е што би значело неовластено упатување до медиумите, или зошто не би можеле да се информираат и медиумите и надлежните органи, доколку се работи за прашање од јавен интерес. На овој начин МРТ ги дисциплинира своите вработени, укажувајќи им дека може да добијат отказ доколку јавно проговорот за своите сомнежи за корупција во МРТ.

Кога се во прашање професионалните стандарди и етичките начела, кои се опфатени во член 19, проблематичен е последниот став 3, кој вели: „Своите работници на МРТ кои се појавуваат пред камера и во директен пренос на програмата, мора да бидат примерно облечени и да ја извршуваат професионалната должност во согласност со овие акти на МРТ, не смеат да носат, односно да истакнуваат какви било обележја, знаци, односно симболи или на друг начин да ја истакнуваат својата политичка, верска или друга припадност.“ Зборот примерно е крајно непрецизен и останува нејасно каква облека новинарите и сите оние кои се појавуваат пред камера смеат да носат, а каква не смеат. Ваквите прашања се решаваат со „дрес-код“, а не со нејасни, општи одредби. Понатаму, носењето знаци и обележја или истакнување на својата политичка верска и друга припадност, исто така, е проблематично. На пример, носењето крст е истакнување на христијанска верска припадност, исто како, што врзувањето марама на глава е начин на којшто дел од

муслиманките ја искажуваат својата верска припадност. Дали овие две практики ќе се забранат во МРТ? Исто така, дали ако новинарот/ката, спикерот/ката, водителот/телката, кажат „Христос воскрес“ за Велигден, ќе се смета за истакнување на верската припадност? Доколку МРТ сака да ги регулира ваквите работи и јасно да се знае што е дозволено, а што не, ќе мора многу попрецизно и покомплетно да ги дефинира. Вака, се стекнува впечаток дека оваа одредба е вметната само колку да се каже дека и ова е регулирано со кодексот.

Во поглавјето посветено на објавување информации на програмите на МРТ, во став 13 се вели „Информациите мора да бидат избалансирани.“ Ова е во најмала рака несмасно избрана формулација, бидејќи информации не може да бидат избалансирани, информациите или се точни, или се дезинформации. Избалансирано може да биде известувањето за определени теми или во целина. Доколку на ова се мислело, тогаш требало така и да се формулира.

Во поглавјето за посебни одредби за работата и однесувањето на новинарите, во став 1, член 22 се вели: „Новинарот во својата работа мора да ги почитува цивилизациските и демократските вредности, односно не смее со содржината на своите прилози и емисии да ги крши законите.“ Ако првиот дел од реченицата е недоволно јасен, бидејќи не знаеме за какви цивилизациски и демократски вредности се зборува, вториот дел наместо да ја дообјасни ја прави уште понеразбирлива. Дека секој граѓанин, а со тоа и вработени во МРТ, не смее да ги кршат законите се подразбира и нема никаква потреба тоа да се регулира со Кодексот. Впрочем, кршењето на законите повлекува правна санкција и со тоа ставањето на ваква одредба во еден етички кодекс губи секаква смисла. Став 1 од член 25 вели: „Новинарот мора да биде веродостоен.“ Ова е потполно нејасна одредба, особено имајќи предвид дека веќе има одредби кои се однесуваат на веродостојноста на информациите што се пренесуваат. Еден новинар е онолку веродостоен колку што се веродостојни ин-

формациите и прилозите што ги презентира, затоа, нема никаква потреба од една ваква одредба, ниту пак таа има некаква смисла.

Став 7 од член 26 е особено проблематичен. Тој гласи: „Новинарот не смее да употребува тивонски и видеоматеријал од седници на македонскиот парламент и неговите работни тела во забавни, драмски и хумористички емисии, освен ако за тоа не постои заедничка согласност на одговорниот уредник на програмскиот сервис и на уредникот на информативната програма, и ако со тоа не се повредат законските прописи, професионалните и етичките начела.“ Крајно е спорно да се издвојува Собранието и да се забрани употреба на тонски и видеоматеријали од собраниските седници во хумористични, забавни и драмски емисии, особено што вакво нешто би било дозволено доколку постои заедничка согласност на одговорниот уредник и на уредникот на информативната програма. Со ова се нарушува слободата на говорот на новинарите на МРТ, а таа е гарантирана со Уставот. Ова е всушност сериозен обид за цензура и мора да биде отстранет од текстот на етичкиот кодекс на МРТ.

Во поглавјето за несреќи од вонредни случувања, криминал и судски постапки, во член 47, став 1, точка 4 се вели „Во извесувањето треба да се избегнуваат поединци или здруженија кои посебно се истакнуваат и кои очигледно настапуваат поради присуството на камера и микрофон.“ На страна што сите здруженија и поединци кои организираат настани и се спремни да дадат изјава, тоа го прават токму поради можноста да бидат снимени со камера и емитувани, нејасно е како МРТ, односно нивните новинари ќе утврдат кои се тие поединци или здруженија кои треба да се избегнуваат. Ова остава простор за арбитарно одлучување и отвора можност за цензура и ограничување на правото на слободно информирање.

Овој кодекс предвидува и формирање етичка комисија, составена од 5 членови која ќе ги разгледува пријавите и ќе носи препораки и мислење врз основа на кодексот. Најголем проблем е тоа што во член 76, став 1

стои: „Пријава може да ѝ донесе секој работник на МРТ, како и секој надворешен соработник на МРТ, односно секое тело на МРТ.“ Јавноста, односно граѓаните се повторно исклучени и тие немаат право да се жалат и да поднесат пријава за неетичко постапување на некој од вработените на МРТ. Самото ова го прави целиот кодекс бесмислен, бидејќи сите инстанции - оние кои пријавуваат, оние против кои се поднесуваат пријави и оние кои одлучуваат се од МРТ. Се создава еден затворен круг, во којшто јавноста повторно е целосно исклучена.

Исто така, овој документ му дава и преголеми овластувања на извршниот директор на МРТ. Така на пример, според став 5 од член 77, тој/таа може „да донесе одлука за ѝ повреда на работниите обврски која воедно е и ѝ повреда на кодексот, независно од штоа што не е ѝ донесена ѝ пријава од етичката комисија како и во случај на ѝ фрлање ѝ пријава ѝ поради изминај рок.“ Ова му дава на извршниот директор поголеми права од целата комисија, па се поставува прашањето за потребата на нејзиното постоење.

Анализирајќи го предлог- текстот на етичкиот кодекс, ЦРМ направи споредба на предложениот документ со етичките кодекси на јавните радиодифузни сервиси во регионот. Анализата покажа дека добар дел од предлог- етичкиот кодекс е буквално преведен и препишан од Етичкиот кодекс за новинарите и креативниот персонал на Хрватската радиотелевизија (ХРТ). Дури и имињата на поглавјата се буквално препишани односно преведени.¹³

ХРТ и нејзиното раководство се мета на жестоки критики токму поради дел од одредбите на овој Кодекс, а некои хрватски новинарски и граѓански здруженија сметаат дека членови од документот се неуставни и противзаконски. Тие посочуваат дека овој Кодекс му дава на директорот преголема во одлучувањето и ги крши правата на вработените, во прв ред новинарите, особено во поглед

¹³ http://www.hrt.hr/fileadmin/video/Eticki_kodeks_za_novinare_i_kreativno_osoblje_HRT_a.pdf

на информирањето на јавноста за состојбите и можните злоупотреби во јавниот сервис.

Индикативен е случајот со новинарката Каролина Видовиќ Кришто која доби отказ заради јавно изречена критика кон директорот на ХРТ. И новинарките Елизабета Гојан и Хловерка Новак Срзиќ беа отпуштени заради наводно кршење на Кодексот на ХРТ. За ова не само што реагираа Хрватскиот синдикат на новинари и Хрватското здружение на новинари, туку реагираше и Европската федерација на новинари односно главниот секретар Рикардо Гутierrez.¹⁴

Постојат стравувања дека токму поради овие случаи, Хрватска ќе паѓа на скалата на медиумската слобода, а таквите стравувања би требало да бидат уште поголеми во нашиот случај, имајќи го предвид назадувањето на планот на медиумските слободи.

Токму затоа ЦРМ смета дека кодексот на МРТ во ваква форма е неприфатлив, дека тој мора да претрпи структурни измени и пред да биде донесен треба да биде подложен на јавна расправа.

Македонската Радиотелевизија беше посебно посочена и коментирана во Извештајот на Прибе¹⁵, во делот во кој се констатираат состојбите во медиумската сфера. Прибе констатира дека медиумите во Македонија се изложени на политички притисоци, закани и мешање во нивната внатрешна работа, како и дека актуелната политичка криза „исклуча сериозни загрижувања за селективно ѝ извештување и недостигот на уредничка независност во јавниот сервис“. Од овие причини во Извештајот на Прибе се препорачува: „Јавниот национален сервис треба да настојува/да вложува напори да биде комплетно неѝрисипрасен и независен од ѝ олигички, комерцијални и други влијанија и идеологии да дојднесе кон информирано граѓанство.“

¹⁴ <http://www.fairpress.eu/hr/blog/2015/05/12/vodstvo-hrt-a-vec-se-vise-od-dva-desetljeca-ponasana-istovjetan-nacin-mi-cemo-po-svom-a-vi-pjevajte-no-uzalud-vam-trud-sviraci/>

¹⁵ <http://vesti.mk/read/news/5760050/2175567/shto-sodrzhi-izveshtajot-na-ribe-celosen-tekst>

ЗАКЛУЧОЦИ

- Како во претходниот¹⁶, така и во овој квартал, Советот на Агенцијата работеше со исклучително намалено темпо. Иако, причините за ова на прв поглед, се должат на селидбата во новите простории и на летните одмори, сепак, останува отворено прашањето зошто Советот, оваа година, работи многу малку и е сведен на само три седници месечно. Доволно е само да се потсетиме дека Светот на Агенцијата, во 2013 и 2014 година одржа дури 65 односно 64 седници или во просек повеќе од една седница неделно, за разлика од годинава, кога тој просек е драстично намален.
- Македонската радиотелевизија продолжи да работи целосно нетранспарентно и неотчетно. Јавноста речиси и да нема информација за работата и одлуките на раководството на јавниот радиодифузен сервис. Центарот за развој на медиуми, на пример, и натаму е спречен да присуствува на седниците на Програмскиот совет бидејќи јавниот сервис досега не одговори на ниту едно од неколкуте барања на ЦРМ за присуство на седниците, но и затоа што, одржувањето на седниците никогаш не се најавува на интернет страницата на МРТ. Друг пример за нетранспарентност на МРТ е и одлуката за прекинување на емитувањето на Сателитскиот канал. Јавниот сервис ниту ја најави, ниту пак, ја образложи својата одлука за укинување на овој канал чија програма сега луѓето од дијаспората ќе можат да ја следат исклучиво на интернет
- Планираниот буџет на МРТ за 2016 е помал во споредба со претходните години, а планираните приходи од радиодифузна такса се на исто ниво со планираните приходи за 2015-та, но се помали од 2014 и 2013 година. Во 2013-та реализираните приходи од радиодифузната такса беа дури 100 милиони денари повисоки од предвидената сума за 2016-та. Овие показатели укажуваат на трендот на намалување на наплатата на радиодифузна такса и зголемување на учеството на буџетските средства во финансирањето на МРТ што секако негативно влијае врз нејзината самостојност и независност.
- МРТ подготвува етички кодекс зад затворени врати и без каква било јавна расправа. Анализата на предлог-текстот до кој дојде ЦРМ покажува дека овој документ е речиси целосно преземен од кодексот на Хрватската радиотелевизија кој од страна на новинарските и граѓанските организации е оспоруван како неуставен и незаконски, како и дека има доста спорни одредби со кои се загрозуваат правата на вработените, но и со кои се зголемува нетранспарентноста во работењето на јавниот сервис. Токму затоа ЦРМ смета дека кодексот на МРТ во ваква форма е неприфатлив, дека тој мора да претрпи структурни измени и пред да биде донесен треба да биде подложен на јавна расправа

16 [http://mdc.org.mk/wp-content/uploads/2015/07/CRM_Izvestaj_Monitoring-na_AVMU-MIOA_MRT-Sobranie-i-mediumi_-juli-2015.pdf\(crp.3-4\)](http://mdc.org.mk/wp-content/uploads/2015/07/CRM_Izvestaj_Monitoring-na_AVMU-MIOA_MRT-Sobranie-i-mediumi_-juli-2015.pdf(crp.3-4))

НВО ИНФОЦЕНТАР

АНЕКС 1

МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМИТЕ ЗА МЕДИУМСКИТЕ ЗАКОНИ И СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ

(ЈУЛИ - СЕПТЕМВРИ 2015)

ПОДГОТВИЛЕ:
ЕЛЕНА СИМОНОСКА
БИЛЈАНА БЕЈКОВА

СКОПЈЕ, ОКТОМВРИ 2015

ВОВЕД

НВО Инфоцентарот, во рамките на Програмата на УСАИД за јакнење на независните медиуми и Проектот за одговорни медиуми и законодавни реформи во медиумската сфера кој го спроведува Центарот за развој на медиуми, реализира постојан мониторинг и анализа на јавната дебата во медиумите.

Оваа анализа ја опфаќа примената на Законот за медиуми и Законот за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги, како и темите поврзани со медиумските слободи и слободата на изразување воопшто.

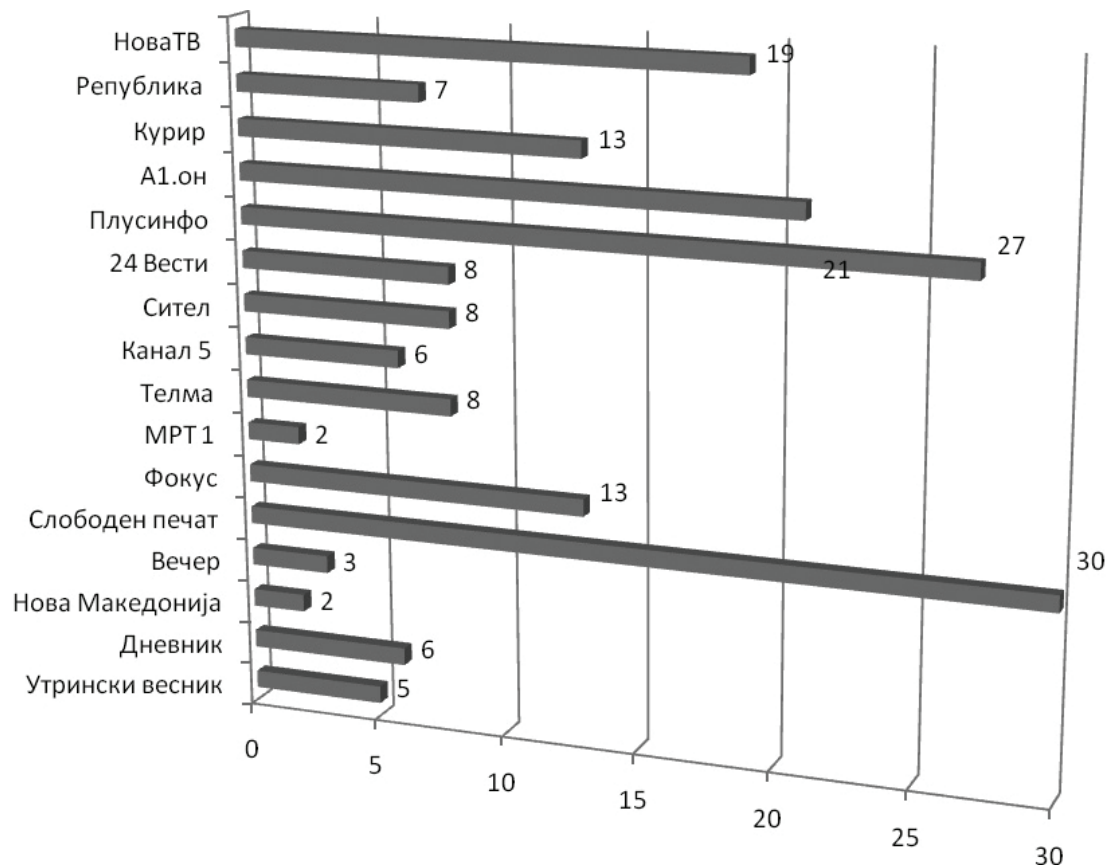
Во мониторингот се вклучени 16 традиционални и нови медиуми - весници: Утрински весник, Нова Македонија, Дневник, Слободен печат и Вечер; неделникот Фокус; телевизии (централни информативни емисии): Канал 5, Сител, Телма, МРТ1 и 24 Вести, и портали: А1.он, Куир, Република, Плусинфо и НоваТВ.

Предмет на анализа се новинарските текстови и прилози, колумните, фотографиите и другите илустрации поврзани со написите и со темите вклучени во мониторингот.

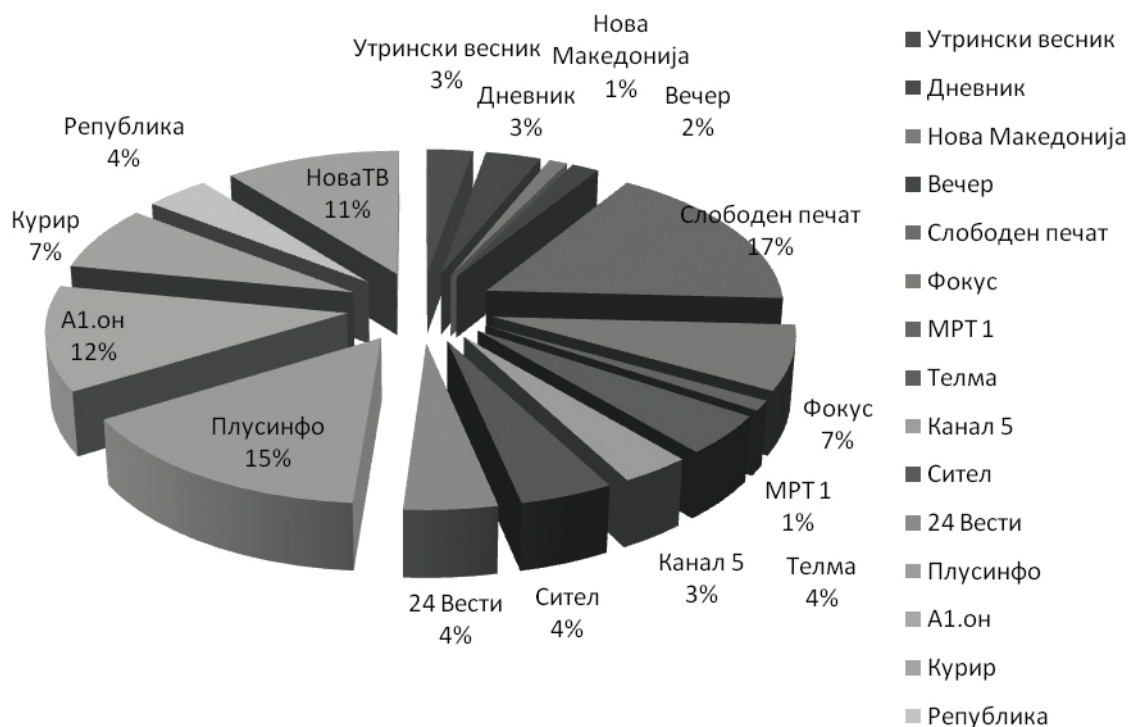
КВАНТИТАТИВЕН ПРЕСЕК

Во периодот од јули – септември 2015 беа регистрирани 178 медиумски написи и прилози. Намалувањето на бројот на прилози се должи на паузата во мониторингот направена за време на летните одмори, како и на медиумското затишје во овој период.

БРОЈ НА ПРИЛОЗИ ПО МЕДИУМ:

ПРОЦЕНТУАЛНА ПОДЕЛБА НА ПРИЛОЗИТЕ ПО МЕДИУМ:

КВАЛИТАТИВЕН ПРЕСЕК

Теми и случувања кои го одбележа овој период:

Серијата физички и вербални напади поврзани со новинарот Саше Ивановски – Политико зазеде поголем дел од медиумско покривање во јули 2015. Реакциите на вербалниот конфликт меѓу Ивановски и новинарот Јанко Илковски, водител на контактната емисија „Јади бурек“ беа првите од серијата прилози и написи. По нив, кон средината на јули, следуваа реакциите за вербалниот и физичкиот напад на Александар Спасовски - Сарма од „Сител“ врз Ивановски, пред резиденцијата на ЕУ за време на лидерската средба. Ден потоа, со лавина од медиумски прилози и реакции во јавноста, беше проследи нападот на вицепремиерот Владимир Пешевски врз новинарот Ивановски.

Критичките медиуми редовно ги пренесуваа реакциите и барањата за оставка на Пешевски, а ТВ Телма отиде и чекор понатаму јавно обзнанувајќи дека ќе ги бојкотира сите натамошни појавувања и изјави на вицепремиерот Пешевски.

Овде мора да се забележат обидите на медиумите, поддржувачи на владините политики, преку лични навреди и омаловажувања без аргументи, да се оцрни и целосно да се дискредитира Ивановски како новинар, а притоа со пренесување одбрани изјави од вицепремиерот да се оправда неговата постапка. Тие отидоа и чекор понатаму во оцрнувањето на новинарите, насочувајќи го вниманието кон очевидецот на настанот, новинарката на НоваТВ, Билјана Секуловска – Ива. Во синхронизирана серија прилози и написи, „провладините“ медиуми инсинуираа координирана акција на Ивановски и Секуловска за оцрнување на вицепремиерот

Пешевски: „Саше Ивановски – Полиџико и новинарката на соровојто гласило Нова ТВ, Билјана Секуловска во акција за ѓредизвикување инцидент со вицепремиерот Владимир Пешевски. Од снимките до кои стигна џорналот КУРИР, јасно се гледа дека Ивановски и Секуловска координираат инцидент со Пешевски.“ (Сител, 16.07.2015, наслов: Саше Ивановски е инструмент на опозициската и СОРОС деструктивност); „Доаѓа, џровоцира, навредува и малџреџира. Саше Полиџико и денес си го доби тоа што го бараше, а го доби и синоќа. Активистот на СДСМ кој за себе џврѓи дека е новинар, а не е, џо џладнево го навредуваше вицепремиерот за економски џрашања Владимир Пешевски кои на навреѓите, џровокации и малџреџирањето одгворџи соодветно. Да џоџсетиме, навреѓи и џровокации на функционер се кривично дело, а џолицџајта да си ја вршеше својата работа со џровокаџорот Саше Превара џреџходно, на време, до овој инцидент немаше ни да доѓе.“ (Вечер, 15.07.2015)

Владата, на 1 јули, преку изјавата на тогашниот министер за информатичко општество Иво Ивановски, на дебатата организирана од страна на ЗНМ за влијанието на средствата за кампањи врз медиумите, сосема неочекувано најави **мораториум на владиното рекламирање во комерцијалните медиуми**. Со овој „чин на добра волја“, Владата како да призна дека преку начинот на распределувањето на рекламите, но и преку други форми на финасиски притисок веќе создаде „свои“ медиуми на кои уредувачката политика им е тотално посветена на интересите на владејачките партии.

Повеќето медиуми кои пренесоа извештани од настанот се фокусираат на изјавата на министерот Ивановски, како и на

напуштањето на настанот од страна на претставниците на Македонската медиумска асоцијација (ММА) во знак на револт поради тоа што според нив ЗНМ не е организацијата која треба да стои зад дискусијата за тоа дали треба да има владини кампањи на националните телевизии: „Со најушпишање на дебатата уште пред нејзиниот почеток, претставниците на македонската медиумска асоцијација покажаа револт поради тоа што според нив ЗНМ не е организацијата која треба да стои зад дискусијата за тоа дали треба да има владини кампањи на националните телевизии. Прашањето заслужува внимание на јавноста и телевизиите се отворени за расправа по него, вели директорот на Телма, Атанас Кировски, но посочува дека основната цел на ова здружение треба да биде грижата за новинарските стандарди и правата на новинарите. На дебатата беше и министерот, Иво Ивановски, кој најави дека времено споирање на комерцијалните владини реклами.“ (ТВ Телма, 01.07.2015)

Уште еднаш, како и многу пати досега, медиумите потфрлија во својата улога на креатори и поддржувачи на јавни дебати од широко општествено значење:

Финансирањето на МРТ повторно се најде во фокусот на медиумите. На 20 јули, во Агенцијата за електронски комуникации се одржа јавна расправа на тема „Потребни реформи во јавниот радиодифузен сервис“. Во повеќето прилози и написи, забележително е отсуството на дебата за уредувачката политика и професионалните решенија во МРТ како начин за излез од кризата. Прилозите и написите беа целосно насочени кон финансирањето на МРТ, а ретки беа написите и прилозите во кои се спомнува и потребата од етички кодекс во јавниот сервис.

„Македонската радио телевизија да се финансира од буџетот за сè самостојна и независна од политички влијанија. Ваков предлог до раководството и владата имаат новинарските здруженија. Владата еднаш веќе го одбила ваквиот предлог. Најлајтата на радиодифузната такса се зголемува вели

министерот Иво Ивановски и овој тренд продолжува. Вели освен од таквата државата ја има МРТВ преку блог дојации.“ (ТВ Телма, 20.07.2015)

„Министерот за информатичко општество и администрација, Иво Ивановски, и извршниот директор на МРТ, Маријан Цвешковски, на дебатата за реформи на МРТ, што се одржа денеска во Агенцијата за електронски комуникации, најавија дека Македонската телевизија ќе се реформира со кодекс на однесување и со примена на европските практики за функционирање на јавни радиодифузни сервиси.“ (Фокус, 20.07.2015“

Наодите содржани во Извештајот на ЦРМ за работата на Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ) и работата на Македонската радиотелевизија (МРТ), во рамките на Проектот за одговорни медиуми и законодавни реформи во медиумската сфера, подготвен во периодот април – јуни 2015 година, ги објавија неколку критички интернет портали.

Интересно е да се спомене колумната на Аљоша Симјановски, објавена во Утрински весник, на 23.08.2015, со наслов „Делете ја, парчете ја МРТВ“, во која авторот преку извртена приказна ги товари главните критичари на работата на МРТ за состојбите и опаѓањето на програмскиот квалитет на телевизијата: „Оставете им го јавниот сервис на граѓаните. Вирењето ја одново креативната индустрија и сосредокочете се на продукција на играни, документарни, образовни програми и содржини. Сложениот и важен систем МРТВ треба да се шипти и доизградува технолошки и продукциски, како важен институционален бегем за иднината, која се’ повеќе станува електронска и виртуелна и во која и економскиот, културниот и пројектниот нивервар ќе се одвива во глобалниот етер, а сè помалку како ограничени и анахрони визии и смешни дилетантски дискусии на политичките „експерти пројектисти“.

И во овој период продолжија жестоките напади на „провладините“ медиуми кон критичките медиуми и нивниот начин на извес-

тување и третирање на темите од медиумски и општествен интерес.

„Измислуваат дека ќе се случат лидерски средби кои не се предвидени. Соросовите медиуми, според експертите, останата без кредибилитет поради постојаниите лаги и пристрастно известување. Порталите А1 Он, Метиа, Либертас, Рейортер, Нова ТВ, ФОКУС и останатите пропозициски медиуми, минатата недела објавија дека ќе има лидерска средба и дека на неа сосема е извесен договор. Не само што немаше договор туку и не се одржа никаква лидерска средба.“ (ТВ Сител, 06.07.2015)

„Медиумите финансирани од СОРОС секојдневно објавуваат се поголеми лаги и манипулации. Плусинфо на Бранко Героски денеска јовторно во обид да ја изманипулира јавноста, објави Курир.мк.“ (Република, 01.09.2015)

За крај, мора да се забележи отсуството на медиумска дебата за општествената улога на медиумите и нивното влијание во решавањето на политичката криза, во светло на преговорите меѓу четирите најголеми политички партии. Во изобилството секојдневни медиумски прилози за текот на преговорите, медиумската ситуација остана во втор план.